

M.A. Part-II Examination, 2012

SANSKRIT

PAPER – VI

Full Marks : 100

Time : 4 hours

*The figures in the right hand margin indicate marks*

*Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable*

*Illustrate the answers wherever necessary*

**Write the answers to questions of each Half in separate books**

FIRST HALF

[ Marks : 50 ]

1. How many types of 'Linga's according to Tarkabhāṣā ?  
Explain each of them with examples.

13

( Turn Over )

( 2 )

Or

Name the six varieties of *sannikarṣa* in *pratyakṣa* and discuss the nature of them, according to Kesava Miśra.

13

Or

Explain the process of 'शब्दबोधः' according to Kesava Miśra.

3 + 10

2. Explain the *lakṣaṇa* of 'asamavāyikarāna', according to Tarkabhāṣā?

6

Or

Explain the process of *anumāna*, after the Tarkabhāṣā.

6

3. Answer in short any three questions from the following:

2 × 3

(a) Mention the first *śūtra* of the Nyāya.

(b) What is *ayutasiddha*?

(c) What is *nirvikalpaka pratyakṣa*?

(d) What is *avāntara vyāpāra*?

(e) What is *vyāpti*?

DDE/II/SANS/VI/12

(Continued)

( 3 )

4. Explain the *samānya lakṣaṇa* of *anumāna* following the fifth *Sāṃkhyakārikā*.

13

Or

Elucidate the following *Sāṃkhyakārikā*:

13

मूलप्रकृतिरविकृतिर्महदाद्याः प्रकृतिविकृतयः सम ।  
षोडशकस्तु विकारः न प्रकृतिर्न विकृतिः पुरुषः ॥

5. Explain the nature of *ādhyātmika dukkha* after *Sāṃkhyakārikā*.

6

Or

Explain the *lakṣaṇa* of *pramāna*, according to Vacaspati Miśra.

6

6. Answer in short any three questions from the following:

2 × 3

(a) What is *prativisaya*?

(b) Mention the different types of *pramānas*, according to the *Sāṃkhya*.

(c) What is *abhimāna*?

(d) What is *ānusṛavika*?

(e) What is *upādhi*?

DDE/II/SANS/VI/12

( Turn Over )

## SECOND HALF

[ Marks : 50 ]

1. Answer any two :

10 × 2

(a) अज्ञानस्य शक्तिद्वयं सोदाहरणं स्पष्टीक्रियताम् ।

(b) वेदान्तसारस्थितमङ्गलाचार्यश्लोकमवलम्ब्य ब्रह्मस्वरूपं निरूप्यताम् ।

(c) सदृशन्तम् अध्यारोपलक्षणं व्याख्याय ब्रह्मणि जगतः अध्यारोपः सम्भवति न वेति विचार्यताम् ।

(d) तत्त्वमसि इति महावाक्यार्थो वर्णयताम् ।

2. Write a note on any one of the following terms :

5

(a) ईश्वरः

(b) अनुबन्ध-चतुष्टयम्

(c) श्रवणम्

(d) तुरीय-चैतन्यम् ।

3. Answer any one :

12

(a) मुख्यतः व्याकरणशास्त्रस्य कानि प्रयोजनानि ? महाभाष्यकारमनुसृत्य विस्तरेण आलोच्यताम् ।

(b) भाष्यलक्षणं किम् ? महाभाष्यस्य महत्त्वं कथं संगच्छते ? पस्पशाह्निकस्य तादृशनामकरणे का युक्तिः ?

(c) शब्दस्य ज्ञाने धर्मं आहोस्वित् प्रयोगे 'इति' शब्दका भाष्यकारोक्तदिशा समाधीयताम् ।

4. Explain any one :

(a) यस्तु प्रयुङ्क्ते कुशलो विशेषे शब्दान् यथावद्व्यवहारकाले । सोऽनन्तमाप्नोति ब्रह्मं परत्र वाग्योगविद् दुष्यति चापुशब्दैः ॥

(b) सक्तुमिव तितङ्ना पुनन्तौ यत्र धीरा मनसा वाचमक्रत । अत्रा संख्यायः संख्यानि जानते भद्रैषां लक्ष्मीर्निहिताऽधिवाचि ॥

5. Bring out the purpose of any one of the following :

6

(a) अथ शब्दानुशासनम् ।

(b) आचारे नियमः ।

(c) यथा लौकिकवैदिकेषु ।